

היזהרו מזיופים

המערכת המשפטית נוהגת להשתמש בשירותיהם של גרפולוגים, על מנת לאתר זיופים של כתבי־יד ושל חתימות ■ כיצד זה עובד ומה מבקשים בתי המשפט לראות בחוות הדעת? ■ פנינה אריאלי, גרפולוגית ומשפטית, עם התשובות

פנינה אריאלי*

הגרפולוגיה בשירות המשפט עוסקת בהשוואת כתבי־יד, אימות זיופי חתימות, מספרים וכל מידע כתוב אחר.

כדי לסייע בהכרעה המשפטית, מתבקש הגרפולוג להשוות את סימני כתב־היד, המופיעים על מסמך אחד, מול סימני כתב־היד המופיעים על מסמך אחר, על מנת לקבוע אם מסמכים שונים נכתבו על ידי אותו אדם או על ידי אנשים שונים. הבדיקה עצמה עוסקת במדידת ובהשוואת סימני כתב־היד, כגון: שטף ותנועה, איכות הקו, לחץ כתיבה, גודל, פרופורציות בין אותיות, זווית הכתיבה, חיבורי אותיות, מרווחים, מיקומים וסימנים גרפיים הייחודיים לכותב. מדובר פה בבדיקה טכנית ולא בנייתו גרפופרסיכולוגי, שעוסק בנייתו אישיותו ואופיו של הכותב.

במשימה הזו יש יתרון לגרפולוג מיומן, שמרמחה בצד המשפטי, על פני מומחה להשוואת כתבי־יד שאיננו גרפולוג. לגרפולוג מקצועי, בעל ניסיון, קל יותר להבחין במהירות במאפייני הכתיבה ולזהות תופעות גליות ונסתרות בכתב (כמו תנועה, לחץ, איכות קו), אשר קשות לאבחנה אך משמעותיות לאבחון, ובמיוחד להשוואת כתבים וחתימות (סימוכין לכך, בהקדמה לספר Judicial Graphology, מאת Rena Nezos, מנהלת האקדמיה הבריטית לגרפולוגיה).

מתחת למיקרוסקופ

כידוע, לכל אחד מאיתנו יש כתבי־יד וחתימה ייחודית לו. עם זאת, ייתכנו שינויים קלים בכתב היד שלנו - בין אם באותו מסמך עצמו או במהלך תקופות מסוימות בחיינו. אומנם אותו אדם אינו כותב פעמיים בדיוק אותו הדבר, אך אצל כל אחד יש מאפיינים קבועים, החוזרים על עצמם בכתב היד ושאינם משתנים, גם אם הוא נכתב בנסיבות שונות. כמו כן, אין שני אנשים שכותבים בדיוק באותו האופן. לכן, דווקא כשאנחנו נתקלים בזהות מלאה בין שתי חתימות, ניתן להסיק מכך שנעשה זיוף.

אדם שמזויף כתבי־יד או חתימה איננו מסוגל לזייף את מכלול מאפייני הכתב ולא תמיד הוא מצליח להימנע מלחשוף אלמנטים המאפיינים את כתב ידו שלו. ככל שהכתיבה מהירה יותר,

אדם שמזויף כתבי־יד או חתימה איננו מסוגל לזייף את מכלול מאפייני הכתב, ולא תמיד מצליח להימנע מלחשוף אלמנטים המאפיינים את כתב ידו שלו

יכול הזיפן להצליח ולזייף אלמנטים בולטים לעין, אך עלול להיכשל ו"ליפול" בזיוף ניואנסים דקים בלתי מודעים ואלמנטים מיקרוסקופיים. ניתן להקביל את עבודת הגרפולוג המשפטי לעבודתו של בלש או חוקר פרטי: עליו להתחקות אחר סימנים נסתרים ואחר תופעות גרפיות שאינן מודעות (כמו לחץ כתיבה), בעזרת הגדלת הטקסט ולעיתים קרובות אף באמצעות מיקרוסקופ.

אז מה נחוץ למומחה, על מנת לבצע בדיקות מהימנות על כתבי־יד וחתימות?

א. הדרישות ביחס למסמך שנוי במחלוקת: רצוי לבצע בדיקה, המבוססת על המסמך המקורי, כדי שניתן יהיה לבדוק מהו לחץ הכתיבה, צבע העט וגווניו, וכן מחיקות, שינויים ו/או תוספות שנעשו במסמך. כל זאת אי אפשר לבדוק על מסמך מצולם, במיוחד אם הצילום לא נעשה ישי-רות מהמקור או שהועבר בפקס. יש לקחת בחשבון את העובדה, כי בצילום עלולים "להיעלם" מספר סימנים, אשר כתובים בלחץ חלש במסמך האוטנטי.

כמו כן, יש לבדוק פרטים בנוגע לכותב, כגון: גילו, נסיבות תנוחת הכתיבה (ישיבה, שכיבה, או נסיעה), מצב בריאותו בעת הכתיבה והאם היה תחת השפעת תרופות.

ב. הדרישות ביחס למסמכים להשוואה: על מנת ללמוד את טווח השונות ומגוון הווריאציות, המאפיינת את חתימתו של פלוני, יש להסתמך על מסמכים רבים ככל האפשר. בתנאים האופטימליים לבדיקה, יש לקבל שני סוגי מסמכים:

1. דוגמאות אקראיות של כתבי־יד/חתימות: מכיוון שכתבי־יד/חתימה עשויים להשתנות במהלך השנים, רצוי להמציא מסמכים שנערכו סמוך ביותר לתקופה שבה נערך המסמך הנבדק. דרישה זו משמעותית במיוחד כאשר מדובר בבדיקת כתבי־יד או חתימה של אדם זקן מאוד או חולה, אשר מאופיינים בדרך כלל ברעד ובשבירות בקו. כמו כן, רצוי שהמסמכים יהיו דומים במהותם למסמך הנבדק. הסיבה לכך נעוצה בעובדה, שלעיתים אדם חותם בצורה שונה על מסמכים רשמיים לעומת חתימתו על כתבי־יד אישיים.

2. דוגמאות על-יפי דרישה: מדובר בדוגמאות מוכתבות, הנכתבות לפני המומחה, המטרה היא לקבל דוגמאות טקסט או חתימות, שיש בהן כמה

עו"ד אלעד אלטיט

חולה טיולים

גיל: בן 32. "אבל חכם סיני אחד אמר פתגם חכם מאוד: 'הגיל הוא רק מספר'."

מצב משפחתי: "רווק, אך תפוס".

מתי החלטת שאתה רוצה להיות עו"ד, ולמה?

"עוד מאז ימי בית הספר היסודי חלמתי ללמוד עריכת דין, כשהמטרה שעמדה לנגד עיני הייתה לרדוף ולתור אחר עשיית צדק עם החלשים. ומעבר לכך, רק במקצוע הזה אתה נתקל בכל כך הרבה מקרים, התרחשויות והסתבכויות יום יומיות של אנשים, המהווים אתגר ועניין גדול. כמו כן, במיוחד במקצוע הזה אתה מצוי באינטראקציה מתמדת עם אנשים, מה שמצריך, מעבר לכישורים מסויימים, מיומנות תקשורת בין אישית משתנה בהתאם לאדם נשאו המקרה".

מהו הרקורד שלך בתחום?

"התמחות במחלקה הפלילית של פרקליטות המדינה, בפרקליטות מחוז המרכז; עו"ד פלילי במשרד מוכר; כיום עו"ד במשרד העוסק בתיחום האזרחי מסחרי".

איזה מקצוע היית בוחר אם לא עריכת דין, ולמה?

"טייס בחברת תעופה אזרחית. כי בעבודה כזו, מלבד האחריות הרבה המוטלת על כתפך, יש סיפוק גדול וחוויות רבות מעצם היותך באוויר, הנסיעות התכופות למדינות שונות, המפגש עם תרבויות שונות. מעל לכל, מקצוע כזה מתאים לחיידק הטיולים המקנן בי".

מהו הדבר הכי חשוב בחיים בעיניך?

"לא עוררין בסדר הבא - בריאות, אהבה, משפחה ומזל".

איזו דמות אתה מעריץ או מעריך, ולמה?

"סבי מצד אמי, וזאת בשל חוכמת החיים הרבה שרכש, רוחב ליב, מידת צניעותו. בשל כל אלו, הוא היווה עבורי מודל לחיקוי".

מה אתה מאחל לילדים שלך?

"שירדפו אחר השגת החלומות שלהם, שהם המנוע והאשר של החיים הללו".

בהנחה שיש אלוהים, איזה משפט היית רוצה לשמוע ממנו כשתגיע לשמיים?

"איפה היית? חיכינו לך כל כך הרבה זמן!".

הרי צריך לשכנע את בית המשפט לפסוק על פי חוות הדעת.

על כך אמר כב' השופט מ"מ הנשיא השופט לנדוי בע"א 46/77 היינץ בוכוולד נ' בנק ברקליס דיסקונט בע"מ. פד"י ל"ג (1) 715:

"כדי שחוות דעת גרפולוגית תוכל לשמש יסוד לפסק דין, צריך התהליך שבו הגיע המומחה למסקנתו להיות גלוי לפני השופט. כי הרי הגרפולוגיה אינו מדע סתרים שצופותיה אינן ניתנות להסגרה, אף לשופט שלא התמחה במקצוע זה, ואין להכחוך את חוות הדעת הגרפולוגית מעין אוראקל של דלפי...".

אם עורך הדין קיבל לידי את חוות דעת הנויר מחה מהצד שכנגד, וזו כתובה בצורה לקונית ולא מפורטת - מן הראוי לבקש מהמומחה לקבל את "תיק העבודה" עם פירוט התהליך שהביא למסקנה, כדי שניתן יהיה להתכונן לחקירה הנגדית.

כאשר שני הצדדים לדין מגישים לבית המ"מ שפט חוות דעת מנוגדות, נוהג בית המשפט למ"מ נות מומחה מטעמו. כאשר מדובר בריבוי מומחים עם מסקנות שונות, הגישה הנכונה היא לקבוע מיהו המומחה, שחוות דעתו מתיישבת עם מכלול הראיות והעובדות שהובאו לפניו.

כאשר מומחה שמונה על ידי בית המשפט מגיש חוות דעת שאינה ערוכה בצורה מאורגנת ובהירה, כך שאינה מאפשרת להתרשם ולהבין כיצד הגיע למסקנה, יעדיף בית המשפט לקבל את חוות הדעת של אחד מהצדדים ולא את חוות הדעת של המור מחה מטעמו.

כב' השופטת רחל עורקי, בימ"ש מחוזי ת"א, תא 25678/03 מגדל

חב' לביטוח נ. סבן יואב 05 (11) 130 - מתייחסת למידת החשיבות של מסמכים מקוריים. היא כרתבת, כי כאשר מגיע המומחה למסקנה הסוכית שנעשה זיוף, בעוד שהבדיקה נעשתה על סמך העתק/צילום, מן הראוי כי הספק יזכר במסקנתו הסופית של המומחה, כמו גם העובדה כי ישנם מאפיינים מסויימים שלא היה באפשרותו לבדוק מצילום, כמו לחץ כתיבה ואיכות הקו. לסיכומו של דבר, עורך דין הפונה לגרפולוג בבקשה למתן חוות דעת מומחה, חשוב שיקניד למסור את מכלול המסמכים הדרושים לאבחון על פי התנאים האופטימליים (מסמכים מקוריים). כמו כן, חשוב שיקפיד על פירוט התהליך הנירוח שהביא למסקנה הסופית, כדי שגם השופט יור"ש שם מתהליך האבחון, יעניק משקל לחוות הדעת ויעדיף לקבלה. ■

*** הכותבת היא גרפולוגית מוסמכת, העוסקת בגרפולוגיה משפטית ומגישה חוות דעת מומחה בתחום זיופי חתימות, השוואת כתבי יד ובדיקת מסמכים.**

שיותר מרכיבים הדומים למסמך השנוי במחלוקת - מבחינת טקסט, סוג המסמך, גודל המסמך וכלי הכתיבה.

לדוגמה: אם המסמך השנוי במחלוקת כתוב על שיק בעט כדורי, יתבקש הנבדק לכתוב על דגם של שיק את אותו הטקסט, בעט כדורי, ולחתום במקום המיועד לכך.

יש לציין, כי לעיתים נתקלים הגרפולוגים בדוג"מאות חתימה מוכתבות, שנעשה בהן "זיוף עצמי". כלומר, הכותב מנסה לשנות את דגם חתימתו במודע, במטרה להוכיח שאין הוא נוהג לחתום כמו במסמך שבמחלוקת. במקרה מסוג זה, רצוי להסתמך בעיקר על המסמכים האקראיים להשר וואה, ולא על החתימות שנכתבו במיוחד לצורך הכנת חוות הדעת.

לא מדע מדויק

תחום הגרפולוגיה המשפטית הינו כלי אבחוני, ובתי המשפט נעזרים בו בקבלת פסיקות, כחלק ממכלול עדויות במשפט. עם זאת יש לזכור, כי הגרפולוגיה, על אף יעילותה ודיוקה, אינה מדע מדויק. לכן קשה לגרפולוג המשפטי להגיע לאובייקטיביות מוחלטת.

בספרות הגרפולוגית לא

קיימת נוסחה מדעית, אשר מכמתת באופן אובייקטיבי ומוחלט כמה סימני זהות נחוצים, על-מנת לקבוע מהי דרגת הוודאות של המומחה במסקנותיו.

קיימים מקרים גבוליים, שבהם מתקשה המומחה לפסוק בצורה ודאית לכאן או לכאן - אם עקב ליקויים במסמך שבמחלוקת (צילום, למשל), ואם עקב חוסר חומר השוואתי מספק.

בנוסף, לעיתים קרובות קורה, ששני מומחים בעלי ניסיון מגישים חוות דעת מנוגדות ביחס לאותו מסמך השנוי במחלוקת. במקרה מסוג זה, רצוי לבדוק אם שניהם הסתמכו על אותו חומר השוואתי, והאם אחד מהצדדים "העלים" מהמומחה חומר שעלול היה להיות לרעתו.

אם כן, חקר כתבי-היד ממשיך להתפתח, אבל עדיין יש נקודות חולשה בחוות דעת מומחה בגרפולוגיה, ומאחר שלא ניתן לקבוע ב-100% אם יש או אין זיוף, מן הראוי שהגרפולוג המשפטי ישתמש במונחי הסתברות בדרגות שונות.

חוות דעת שקופה

אחריות רבה מוטלת על עורך הדין, שמגיש לגרפולוג המומחה מסמכים לבדיקת זיוף או לאימות כתבי-יד/חתימה. בתוך כך עליו לוודא, שחוות הדעת המוגשת לבית המשפט תהיה משתכנעת במסקנותיה.

חשוב מאד להקפיד, כי חוות הדעת הגרפולוגית לא תהיה סתמית, לקונית ונסתרת, אלא שקופה, עם פירוט התהליך שהביא למסקנה. כי

